ганізації туризму, впровадження ефективних механізмів державного регулювання галузі, залучення до неї досвідчених і кваліфікованих кадрів. Виходячи зі світового досвіду необхідно, щоб законодавчі та виконавчі органи забезпечили зацікавлений підхід до розвитку туризму, щоб він став частиною загальнодержавної гуманітарної політики і пріоритетів, враховувався при розгляді інших питань, які мають національне значення.

Бібліографічні посилання

1. **Гнатів О. К.** Проблеми розвитку вітчизняного туризму // Економіка України. – № 5. – 2006. – С. 23 – 25.

2. **Качанівський В. С.** Концепція розвитку туризму в Україні. – Львів : Брама, 2006. – 317 с.

3. **Гурова Д. Д.** Проблеми розвитку туризму в Україні: шляхи їх вирішення / Д. Д. Гурова. – Географія і сучасність. – 2010. – Вип. 24. – С. 209 – 215.

4. **Козловський Є. В.** Іноземний досвід регулювання міжнародного туризму та його використання в Україні // Вісник НАДУ. – № 6. – 2007. – С. 53 – 57.

5. **Ткаченко Т. І.** Сталий розвиток туризму : методологія, реалії бізнесу : монографія / Т. І. Ткаченко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. – 537 с.

6. **Чумаченко М. Г.** Регіональна політика в Україні / М. Г. Чумаченко. Донецьк : Шахтар. – 2008. – 68 с.

Надійшла до редколегії 25.02.2013.

УДК 338.48

Т. С. Кукліна

Запорізький національний технічний університет

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ

Розкрито сутність розвитку міжнародного туризму. Регіональна динаміка міжнародного туризму в останні 45 років відрізняється значними відмінностями. Значення туризму в світі постійно зростає, що пов'язано з впливом на економіку окремої країни: туризм збільшує внески в платіжний баланс країни, забезпечує зайнятість населення, сприяє диверсифікації економіки, а також раціональному використанню рекреаційних ресурсів.

Ключові слова: туризм, міжнародний туристичний ринок.

Раскрыта сущность международного туризма. Регіональная динамика международного туризма в последние 45 лет отличается значительными изменениями. Значение туризма в мире постоянно возрастает, что связано с влиянием на экономику отдельной страны: туризм увеличивает взносы в платежный баланс страны, обеспечивает занятость населения, благоприятствует диверсификации экономики, а также рациональному использованию рекреационных ресурсов.

Ключевые слова: туризм, международный туристический рынок.

The essence of the international tourism is opened. Regional dynamics of international tourism in the last 45 years differs considerable changes. Value of tourism constantly increases in the world that contact about influence of tourism on economy of the certain country: tourism expands contributions to the country balance of payments, provides population employment, favors to economy diversification, and also rational use of recreational resources.

Key words: tourism, international tourism market.

© Т. С. Кукліна, 2013

Вступ. Розвиток туристичної галузі сьогодні є надзвичайно актуальним, оскільки туризм є одним із важливих чинників виходу нашої економіки з кризи, стабільного і динамічного збільшення надходжень до бюджету, позитивного впливу на стан справ у багатьох галузях народного господарства, підвищення зайнятості населення, розвитку ринкових відносин. Подальший розвиток туризму в Україні стримується відсутністю належної інфраструктури, відповідних сервісних умов, що, у свою чергу, позначається на якості обслуговування туристів. Стан розвитку галузі не відповідає потенційним можливостям держави, яка має все необхідне для розвитку туристичної індустрії: природні умови, історико-культурні та матеріальні ресурси. Проблеми й особливості розвитку туризму знайшли своє відображення у наукових дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених: В. Азара, К. Борисова, Дж. Боузна, В. Главацького, Л. Гриніва, Б. Данилишина, М. Долішнього, В. Євдокименка, І. Зоріна, В. Квартальнова, В. Кифяка, Ф. Котлера, В. Кравціва, О. Любіцевої, Дж. Майкенза, В. Мацоли, А. Мельника, В. Мікловди, Н. Недашківської, М. Нудельмана, В. Павлова, Г. Папіряна, М. Пітюлича, В. Сеніна, С. Харічкова, О. Шаблія, І. Школи та інших. В. Квартальнов, В. Кифяк, О. Любіцева висвітлювали проблеми, перспективи та особливості розвитку туризму.

Постановка завдання. Мета статті полягає у дослідженні сучасних тенденцій розвитку туризму. Виходячи з цього необхідно проаналізувати теоретичний аспект впливу глобалізації на можливості України у просуванні турпослуг.

Результати. Незважаючи на короткочасні коливання або навіть спад в окремі періоди, розвиток міжнародного туризму характеризується стійким динамічним зростанням.

Туристичний бізнес – одна з галузей сучасного світового господарства, які найшвидше розвиваються. Цей напрям діяльності завжди викликав інтерес із боку громадськості і підприємців. Передбачається, що цей інтерес підкріплюється такими чинниками:

– він вимагає відносно невеликих стартових інвестицій;

– у міру зростання рівня життя постійно зростає попит на туристичні послуги;

– у цій галузі високий рівень прибутку (близько 20 % річних);

– у туристичному бізнесі низький термін окупності витрат (всього кілька років);

– у цьому бізнесі використовуються практично невичерпні «природнодані» ресурси (теплий клімат, історичні пам'ятки), що дають так звану туристичну ренту.

В економіці країн, що приймають зарубіжних туристів, цей вид бізнесу виконує низку важливих функцій:

– є джерелом валютних надходжень для країни;

– сприяє диверсифікації економіки, стимулюючи галузі, що обслуговують сферу туризму;

– з ростом зайнятості у сфері туризму ростуть доходи населення і підвищується рівень добробуту нації.

У сучасному світі на міжнародний і внутрішній туризм припадає близько 10 % світового валового внутрішнього продукту [1, с. 24]. Крім значної статті доходу туризм є ще й одним із могутніх чинників поліпшення престижу країни, зростання її значення в очах світової спільноти і пересічних громадян.

Усвідомлення людиною, що вона є громадянином не тільки своєї країни, а й світу, зумовлює розширення ринку туристчних поїздок, особливо цільових.

Регіональна динаміка міжнародного туризму в останні 45 років має значні відмінності. При загальному 19-кратному зростанні прибуття інтуристів у світі, близькі до середньосвітового рівня показники динаміки характерні для Європи та Америки. Найдинамічніше розвиваються макрорегіони Азія і Океанія, де тем-

пи зростання в 9 разів перевищують середньосвітові. Африканський макрорегіон, хоч і відрізняється високими темпами зростання при низьких абсолютних показниках розвитку міжнародного туризму, все ж слабо впливає на його світову динаміку [2, с. 64-85].

Загалом за прогнозами у структурі міжнародного туризму найближчим часом буде відмічатися зростання обсягу ділових поїздок, що дещо перевищить приріст поїздок із рекреаційно-туристичними цілями. Такі диспропорції у структурі міжнародного туризму будуть характерні для Європи, Північної Америки, Японії, ряду нових індустріальних країн. У регіоні Східної Азії та Океанії, а також Південної Азії питома вага поїздок із туристичними цілями у період відпустки буде вища за частку ділового туризму. Слід підкреслити, що, незважаючи на нерівномірне зростання міжнародного туризму в різних макрорегіонах світу, в кінці XXI ст. основними туристичними регіонами світу залишаться Європа і Північна Америка. У найближчій перспективі в Європейському макрорегіоні зросте частка внутрішньорегіонального обміну (між країнами Західної та Східної Європи), стабілізується роль Північної Америки як регіону – постачальника інтуристів. При зростанні обсягу та питомої ваги в міжнародному туризмі макрорегіону Східної Азії та Океанії зменшиться частка туристичних поїздок у країни і з країн Південної та Центральної Америки (при збереженні інтенсивного обміну з Європою) [3, с. 232].

У зв'язку з посиленням інтеграційних процесів у Північній Америці (співробітництво в рамках нового союзу NAFTA) може зменшитися туристичний обмін із Карибським регіоном. Все це вимагає більш детального регіонального аналізу структури міжнародного туризму.

Більшість країн світу в останні роки форсованими темпами розвивають туристичну індустрію, прагнучи не упустити свій шанс у розподілі економічної вигоди від міжнародного туризму. На конференції ВТО у Лісабоні за результатами дослідження «Tourism: 2020 Vision» проголошено п'ять перспективних туристичних напрямів XXI ст.:

– пригодницький туризм. У світі залишається все менше не досліджених туристами регіонів. Справжніх романтиків приваблюють найвіддаленіші точки Землі, гірські вершини і морські глибини. Нові туристичні потреби викликають необхідність розробки відповідного їм туристичного продукту.

Буде продовжена організація походів на найвищі гірські вершини світу.

З 1985 р. в туристичних цілях розпочато експлуатацію 46 підводних човнів. У 1996 р. в подорожах на підводних човнах брало участь понад 2 млн туристів, що принесло туроператорам дохід в 147 млрд дол. США. У світі розпочато виробництво субмарин із прозорим корпусом, що дає прекрасний огляд підводних глибин. У серпні 1998 р. така субмарина проклала свій курс у Північній Атлантиці до місця аварії «Титаніка».

Найпривабливіша точка краю Землі – Антарктида: 10 тис. туристів уже відвідали цей льодовий континент. Вартість туру в Антарктиду – від 10 до 16 тис. дол. США. Питання про перетворення трьох своїх дослідних баз в Антарктиді на туристичні центри вирішує Австралія. Великобританія, Нова Зеландія і Росія відкрили в Антарктиді бази для мандрівників, котрі прибувають туди водним транспортом;

– круїзи. Цей сектор туризму розвивається феноменально швидкими темпами. У 2005 р. на круїзних суднах морськими та річковим маршрутами подорожувало близько 10 млн осіб, в 2011 р. число туристів складало близько 14 млн. У світі будується 42 восьмипалубні круїзні судна водотоннажністю 250 тис. тонн і місткістю до 6 200 пасажирів кожне;

– екотуризм. Головна мета екотуризму – збереження навколишнього середовища. Можна організовувати як тематичні ознайомчі тури для любителів екотуризму, так і тури для відпочиваючих на курортах, з відвідуванням національ-

них заповідників. Частина доходів від екотуризму спрямовується на фінансування проектів з охорони природи;

– культурно-пізнавальний туризм. Найбільші потоки туристів, які подорожують з пізнавальною метою, спостерігаються в Європу, Азію і на Близький Схід. Для невеликих груп туристів можна організовувати пізнавальні тури у вигляді одноденних екскурсій з відвідуванням пам'яток культури.

У зв'язку з підвищенням інтересу до пізнавального туризму зростає значення охорони пам'яток культури. Потрібне застосування ефективних заходів щодо збереження пам'яток культури та управління туристичними потоками;

– тематичний туризм. Цей вид передбачає підвищений інтерес до конкретного явища, наприклад до клімату місцевості. Популярність тематичних парків як місць відпочинку (у світі будується кілька таких) зростатиме з кожним роком.

Згідно з прогнозами Всесвітньої ради з туризму та подорожей (WTTC), очікується стійке зростання туризму в період з 2010 по 2020 рр., в середньому на 4,4 % на рік. Найвищі темпи приросту очікуються в країнах Азії і Тихого океану, в Європі та Америці вони будуть нижче загальносвітових. Частка цих двох регіонів у прибутті туристів впаде з 79,1 % у 1995 р. до 62,6 % в 2020 р. Одночасно очікується і зростання доходів від туризму – з 399 млн дол. США у 1995 р. до 2 трлн дол. США у 2020 році.

Також збільшаться витрати туриста на одну подорож – з 707 дол. США в 1995 р. до 1 248 дол. США в 2020 р., або в 1,8 раза. Найбільша туристична рухливість населення очікується в Нідерландах, Німеччині, Великобританії, Канаді та Японії, де на одного жителя країни припадатиме по 1,5 – 2 поїздки за кордон на рік.

У найближчі роки туристичні ринки розвинених індустріальних країн будуть стабільно зростати внаслідок збільшення доступності туризму для більш широких верств суспільства і частоти туристичних поїздок. Для нових туристичних ринків характерні тенденції збереження динамічного зростання та відповідного збільшення бюджетних доходів у найближче десятиліття. Очікується поступове зміщення акцентів у розвитку туризму від традиційних ринків Західної Європи, США, Японії і Канади до альтернативних ринків, таких як Центральна і Східна Європа, включаючи Росію, Китай, Південна Корея, Мексика, а також деякі країни Близького Сходу.

Однією з найзначніших тенденцій розвитку світового туризму є різке посилення конкуренції на ринку туристичної пропозиції як наслідок появи дедалі більшої кількості країн з амбітними планами залучення туристів, а також перенасичення ринку однотипною пропозицією.

За прогнозом ВТО, у XXI ст. очікується туристичний бум: кількість подорожніх у світі до 2020 р. наблизиться до 1,6 млрд [4 – 6].

Для оцінки перспектив зростання туристичних потоків прийнято використовувати такі показники: низький, нижчий середнього, середній, високий і вищий середнього.

Європа як джерело і споживач туристичних потоків має в перспективі середній показник, що виявляє можливі варіанти розвитку регіонального туризму. Наприклад, перспективи виїзного туризму з Європи в Америку, Східну і Південну Азію, країни Тихоокеанського басейну оцінюються показником вище середнього, а в Близькосхідний регіон – показником нижче середнього, що пов'язано з економічними труднощами і малою привабливістю країн регіону.

Америка має показник нижче середнього як щодо перспектив зростання внутрішньорегіонального туризму, так і туристичних потоків у Південну Азію і країни Близького Сходу. Домінуюча роль Північної Америки на континенті і висока частка врахованих туристичних потоків у рамках прикордонного обміну між США і Канадою [5] дають низьку оцінку перспективам розвитку внутрішньорегіонального туризму.

Південна Азія відчувала політичну нестабільність в 1990-ті роки, що викликало спад виїзного та в'їзного туризму. Нова індустріальна політика Індії, зниження практики ліцензування та контролю над валютним обміном створюють сприятливі умови для інвестицій та економічного розвитку, що, у свою чергу, забезпечує фінансові можливості не тільки для ділових поїздок, а і з метою відпочинку. Перспективи виїзного туризму з Індії можна оцінювати середнім показником. Основним регіоном з прийому виїзного туризму з Південної Азії стане Східна Азія.

Перспективи в'їзного туризму в Південну Азію оцінюються показником вище середнього, незважаючи на небезпечну для туристів політичну нестабільність у регіоні, збої в авіадоставці з основних країн – постачальників туристських потоків, а також нестача коштів для розвитку туристичного продукту і продажу його за кордон.

Близький Схід має у перспективі вражаюче економічне зростання, що створює умови для зростання виїзного туризму і дозволяє оцінювати його показником вище середнього. Оцінка перспектив в'їзного туризму проблематична: з одного боку, стабільність у регіоні могла б підсилити зростання в'їзного туризму, з іншого боку, привабливість регіону виражена неясно, йде процес вивчення і дослідження цієї ситуації [6].

Зростання показників в'їзного туризму на Близький Схід буде здійснюватися в основному в рамках розвитку внутрішньорегіонального туризму. Африка як регіон складається з безлічі субрегіонів зі сформованими для кожного з них тенденціями розвитку туризму. Проблеми, притаманні цьому континенту, обмежують потенційне зростання регіонального туризму, тому оцінки стосуються можливостей середніх темпів зростання перспектив як виїзного, так і в'їзного туризму. Середній показник зростання в'їзного туризму в країни Східної Азії та Тихоокеанського басейну можуть бути оцінені в перспективі показником вище середнього як з виїзного, так і з в'їзного туризму. Найбільш прийнятними регіонами виїзного туризму з країн Східної Азії і Тихоокеанського басейну будуть субрегіони Латиноамериканського континенту, а також країни – партнери Східної Азії, Тихоокеанського басейну (внутрішньорегіональний туризм) і Південної Азії [2].

Ця тенденція збережеться у зв'язку з високим зростанням населення в таких країнах як Південна Корея, Тайвань, Індонезія, Малайзія, Таїланд, а також за рахунок того, що Китай розширить поїздки в сусідні країни.

Згідно з прогнозом ВТО, Китай до 2020 р. стане провідним туристичним напрямком у світі, обігнавши лідируючу п'ятірку – Францію, США, Іспанію, Італію та Великобританію. Поки Китай посідає шосте місце (22 млн прибуттів). Передбачається, що при щорічному прирості 8 % число туристичних прибуттів до Китаю досягне до 2020 р. 137,1 млн.

Зростання міжнародного туристичного ринку висуває підвищені вимоги до постачальників у туризмі. Важливою умовою залучення туристів у регіон є підвищення комфортності готелів і якості обслуговування. Бажано в кожному номері встановлювати відеотелефон і комп'ютер, підключений до глобальної мережі, для відправки будь-якої інформації [7, с. 184]. Зростає популярність готелів-музеїв, тобто старих приватних готелів, що відповідають світовим стандартам, але зберігають неповторну чарівність старовини. Ці готелі приваблюють туристів домашньою обстановкою, затишком, гостинністю господарів і помірними цінами. Одна з особливостей готелів-музеїв – неповторна кухня.

За прогнозом ВТО, довгострокові проекти вже до 2020 р. дозволять здійснювати туристичні поїздки в космос. Перспектива розробки космічних турів стала реальною після того, як на Місяці було знайдено воду. Міжнародний ланцюг готелів «Хілтон» планує звести на Місяці готелі. Проект обійдеться корпорації в 6 – 12 млрд дол. США. Згідно з проектом, готель являтиме собою сталеву кон-

струкцію, покриту матеріалами, які використовуються при створенні космічних «човників». Його клієнтам буде наданий сервіс на рівні п'ятизіркового готелю. Оплата за номер з видом на Землю перевищить вартість інших номерів. При готелі планується пляж. Весь комплекс розташовуватиметься під величезним герметичним куполом [6].

Найбільша туристична рухливість населення очікується в Нідерландах, Німеччині, Великобританії, Канаді та Японії, де на одного жителя країни припадатиме по 1,5 – 2 поїздки за кордон на рік. У більшості інших країн, що входять до десятки, туристська рухливість помітно нижча одиниці.

За даними ВТО, фінансовий оборот світової індустрії подорожей і туризму до 2015 р. повинен збільшитися до 9 трлн дол.

Протягом найближчого десятиліття прогнозується помітне зростання туристичного сектора: щорічний попит на туристичні послуги в період з 2005 по 2015 р. буде збільшуватися на 4,6 % і в 2015 р. внесок міжнародного туризму у світову економіку складе 10 679 млрд дол. Виробництво туристичних послуг щорічно буде збільшуватися на 3,5 %, число зайнятих у туристичному секторі – на 1,4 %. Щорічний приріст туристичних прибуттів складе 5,7 %, зростання капітальних інвестицій – 4,8 %, і до 2015 р. їх сума складе 1 673 млрд дол.

До 2015 р. показник зайнятих у суміжних із туризмом галузях працівників виросте майже до 270 млн робочих місць (8,9 %). Першою країною за кількістю зайнятого населення залишатиметься Китай (78 594 тис. осіб), за ним ітиме Індія (26 078 тис. осіб) та США (19 261 тис. осіб). Очевидно, що через 10 років витрати мандрівників виростуть. Наприклад, витрати американських туристів як усередині країни, так і за її межами зростуть майже вдвічі. А за темпами приросту цього показника в першій десятці країн виявляться в основному держави Азії, що розвиваються. Швидше за все витрати туристів ростимуть у Китаї. З європейських країн до десятки ввійдуть держави Східної Європи: Польща, чиє середньорічне збільшення витрат на туризм складе 8,2 %, і Чеська Республіка – 7,6 %.

У таблиці 1 за прогнозами визначено країни з найбільшими витратами туристів у 2015 р. (млн дол.).

Таблиця 1

Країни з найбільшими витратами туристів у 2015 р., млн дол.

Країни	2015 р
США	1 633 790
Японія	382 866
Німеччина	306 492
Великобританія	252 213
Франція	214 648
Італія	195 460
Іспанія	159 869
Китай	131 933
Канада	108 527
Мексика	96 515

У прогнозах Всесвітньої ради з туризму й подорожей відзначено, що індустрію подорожей у найближче десятиліття чекає планомірне зростання, оскільки ринок нарешті отямився від серії ударів, які гальмували його розвиток, – терактів 11 вересня у США, війни в Іраку, спідемії атипічної пневмонії й пташиного грипу, цунамі в Азії.

Бачення туризму Світовою туристичною організацією: прогноз розвитку міжнародного туризму за регіонами світу (в млн). Згідно даними ВТО, до 2020 р. спостерігатиметься збільшення ринкової частки у всіх регіонах світу, крім Європи та Америки (тут прогнозується скорочення). Середні темпи зростання бу-

дуть найвищими на Середньому Сході та Східній Азії та Океанії (відповідно 7,1 і 6,5 %), а найнижчі темпи спостерігатимуться в Північній та Південній Америці (3,9 %) [8].

Узагальнюючи діяльність багатьох розвинутих країн у сфері туризму, Комісія ЄС опублікувала основні тенденції розвитку туризму на період 1999 – 2010 роки. Зокрема, тут відзначається, що Європі потрібно буде витримувати жорстку конкуренцію за прибутки від туризму, що, у свою чергу, вимагатиме від європейської індустрії туризму підвищення якості наданих послуг.

Витрати на усі види подорожей і, у першу чергу, на транспорт, будуть збільшуватися швидше, аніж інші статті сімейного бюджету. Подорожі стануть більш частими, але менш тривалими. У цілому ж витрати на подорожі зростуть за рахунок споживання якісного відпочинку.

Число поїздок буде збільшуватися за рахунок міжконтинентальних подорожей з Європи в Америку, Азію й Океанію. Використання повітряного транспорту розширюватиметься швидше завдяки збільшенню числа зручних прямих рейсів.

У міру все активнішого впровадження комп'ютерних систем бронювання зменшуватимуться терміни бронювання. Найактивнішими туристами будуть дві групи: люди літнього віку і молодь. Продовжуватиме зростати попит на туризм, пов'язаний із відвідуванням визначних пам'яток культури, а також з активним відпочинком. Стан навколишнього середовища буде одним із домінуючих чинників у притягненні туристів, особливо в сільських і приморських районах.

Географія ж міжнародного туризму буде визначатися пріоритетними для туристів факторами привабливості тих чи інших регіонів країн. Надалі основним джерелом задоволення туристичних потреб залишатиметься природний потенціал. За прогнозами експертів, бурхливий розвиток міжнародного туризму продовжуватиметься і далі, одним із найпопулярніших регіонів перебування, мабуть, стане Південна і Південно-Східна Азія.

Відбуватиметься тяжіння до незайманої природи, що асоціюється з поняттям краси, і в зв'язку з цим розвиватиметься насамперед екологічний туризм. Основними тенденціями розвитку туризму будуть: підвищення якості туристичного продукту, збільшення темпів зростання країн Середнього Сходу та Східної Азії, збільшення витрат туристів на подорожі, розвиток нетрадиційних видів туризму.

Другим за популярністю туристичним напрямом стануть США (102,4 млн прибуттів), потім – Франція (93,3 млн), Іспанія (71,0 млн) і Гонконг (59,3 млн). Великобританія опиниться на сьомому місці (52,8 млн прибуттів) (табл. 2).

Основна проблема на сьогоднішній день – це світова фінансова криза, яка не обійшла й індустрію туризму. З таким настроєм приїхали до Лондона близько 50 тис. учасників щорічного галузевого ярмарку World Travel Market. За оцінками Всесвітньої туристичної організації, уповільнення росту на ринку туризму почалося ще влітку 2008 року, коли темпи впали втричі. Організація прогнозувала, що в 2012 р. кількість туристів у світі виросте всього на 2 % (у 2000 – 2007 рр. середні темпи зростання становили 7,2 %). Поки що єдиним привабливим у цьому сенсі регіоном залишається Близький Схід.

Таблиця 2

Прогноз найпопулярніших туристичних напрямків до 2020 р.

Країна. Кількість туристських прибуттів, млн	Частка на світовому туристичному ринку,%	Динаміка зростання 1995 – 2020 рр.,%	
Китай	137,1	8,6	8,0
США	102,4	6,4	3,5
Франція	93,3	5,8	1,8
Іспанія	71,0	4,4	2,4

Закінчення табл. 2

Країна. Кількість туристських прибуттів. млн	Частка на світовому туристичному ринку,%	Динаміка зростання 1995 – 2020 рр.,%	
Гонконг	59,3	3.7	7.3
Італія	52,9	3.3	2,2
Великобританія	52,8	3.3	3.0
Мексика	48.9	3.1	3.6
Росія	47.1	2.9	6.7
Чеська Республіка	44.0	2.7	4,0
Усього	708.8		44,2

Найболючіше криза, на думку фахівців, б'є по розвинених країнах. Так, дослідження консалтингової компанії Deloitte, виконане на замовлення британського агентства VisitBritain, пророкувало спад британської туристичної галузі протягом 2009 – 2012 років. За оцінками Deloitte, в даний час туризм створює приблизно 83 млрд доларів доданої вартості, або 3,7 % ВВП Британії. З урахуванням непрямого ефекту він відповідає за створення 182 млрд доларів вартості (8,2 % ВВП). Але спад у галузі до 2012 р. спричинив скорочення витрат споживачів і компаній на подорожі приблизно на 20 %. У результаті в одній Британії вже втрачено 114 тис. робочих місць і 17 млрд доларів ВВП [5].

У ситуації глобальної світової кризи туристична галузь може значно змінитися. Невеликі туристичні фірми закриваються або приєднуються до більших, тобто може зменшитися туристичний ринок. З іншого ж боку фінансової кризи в туристичній галузі – можливе скорочення потоку туристів.

Визначено напрями впливу кризи на туріндустрію. По-перше, зниження платоспроможності потенційних користувачів турпослугами та, отже, зниження попиту. При скороченні доходів люди починають економити на всьому. На випадок грошового краху наявні накопичення всі намагаються вкладати в товари, які не втратять своєї цінності. А перше, що вони виключають зі списку витрат, це організація свого дозвілля. Також зростає безробіття, що зовсім залишає без доходів частину населення і робить неможливою оплату їх відпочинку.

По-друге, негативний вплив кризи на масштаби ділового туризму. Багато ділових поїздок пов'язані з участю або відвідинами спеціалізованих виставок, а це фінансується з рекламного бюджету компанії. В умовах кризи скорочуються рекламні бюджети фірм, отже, знижується кількість ділових поїздок. Також спостерігається скорочення обсягів основного виробництва і роботи компаній, що теж часто пов'язано з відрядженнями, отже, потреба в них відпадає.

По-третє, скорочення кадрів та зарплатні в турфірмах. Турфірми, як правило, – невеликі компанії з невеликою кількістю працівників. Функціонування цих організацій не пов'язане з великими позиками в банках, а, отже, розгорнута криза банківської системи не паралізує їх роботи. У такій ситуації набагато складніше більшим організаціям. Тут доводиться скорочувати деяких працівників або заробітну плату. Також втрачається можливість розвитку фірми, розширення масштабів, відкриття нових офісів. Якщо ж попит на турпослуги буде знижуватися, це спричинить закриття маленьких фірм.

По-четверте, економічна криза тягне за собою політичну, воєнну напруженість, що зменшує потоки міжнародних туристів. Через нестабільну економічну ситуацію, зниження рівня життя зростає агресія людей. Це може призвести навіть до збройних виступів, зіткнень. У такій ситуації туристи бояться залишати свою країну і переміщатися в чужу, бояться потрапити в епіцентр конфлікту, переживаючи за своє фізичне збереження і безпеку.

У середньостроковій перспективі також очікується значне зниження обсягу ділового та корпоративного туризму, який постраждає від світового економічно-

го спаду більшою мірою, ніж подорожі з метою відпочинку та оздоровлення. Це пояснюється в першу чергу масовими скороченнями у великих компаніях [8].

Туристична галузь переживає глибокі зміни. Багато клієнтів затягують пояси тугіше і скорочують свої відпускні бюджети. Повернення до «золотих років» туризму є більш ніж неймовірним. Ми перебуваємо у фазі, коли повністю змінюються рамкові умови розвитку туризму. Важливо визнати ці зміни, усвідомити їх як виклик часу і знайти нові шляхи вирішення цих проблем.

Розглянемо для початку два ключові структурні фактори. Рівень туристичного попиту істотно залежить від відпускного бюджету, тобто від доходів на кожного члена сім'ї і від кількості туристів. Обидва фактори впливу наразі перебувають у процесі радикальних змін.

Безумовно, кризова ситуація дуже вплинула на туристичну галузь і бізнес. Але, на думку багатьох провідних фахівців, у туріндустрії зміни будуть як негативними, так і позитивними, оскільки багато людей протягом року все одно плануватимуть свій відпочинок, дуже необхідний в умовах стресового і напруженого способу життя.

Туристи вибиратимуть більш близькі, недорогі напрямки, вважаючи за краще маршрути по власній країні чи сусідніх державах із використанням більш економічних транспортних засобів. Зменшаться також тривалість поїздок, їх частота, витрати під час подорожей, знизиться кількість пакетних турів, у тому числі на пляжні курорти. Одночасно зросте кількість поїздок, бронюваних самостійно, в основному з розміщенням у друзів або родичів. Найбільшим попитом будуть користуватися поїздки в ті країни, валютний курс яких виявиться найбільш виграшним для туристів.

Вважається, що фінансова криза навряд чи торкнеться індивідуального туризму. Споживачі з високим рівнем доходу не відмовляться від подорожей. Ризик тут невеликий завдяки прямому бронюванню і польотам регулярними авіарейсами.

Очікуються позитивні тенденції на ринку освітнього туризму. Можливість скомбінувати зарубіжну поїздку з освітою, вивченням мови, підвищенням кваліфікації споживачі розглядатимуть як вигідну інвестицію для підвищення власного рівня, для успішного працевлаштування, просування кар'єрними сходами. Вибираючи між звичайним відпочинком і освітніми програмами за кордоном, в умовах економічної нестабільності споживачі віддаватимуть перевагу саме програмам навчання.

Деякі представники туріндустрії вважають також, що позитивним наслідком кризи може стати відстеження некомпетентних гравців на ринку й утримання професіоналів у галузі. В основному сучасна економічна ситуація лише змусила переглянути прогнози на розвиток туризму, але при всій корекції цифр вони все одно залишаються зі знаком «плюс»: замість 10 % зростання очікується 5 – 7 % збільшення турпотоків. І якщо в 2007 р. було зафіксовано близько 900 млн міжнародних туристських прибуттів, то до 2012 р. прогнозувало зростання цього показника до 1,1 млрд, а до 2020 р. – до 1,6 млрд.

Висновки. Таким чином, значення туризму у світі постійно зростає, що пов'язано з впливом туризму на економіку окремої країни: туризм розширює внески в платіжний баланс країни, забезпечує зайнятість населення, сприяє диверсифікації економіки, а також раціональному використанню рекреаційних ресурсів.

Проте індустрія туризму несе з собою і певні небезпеки: відплив валюти за кордон, екологічні і техногенні небезпеки; втрату культурних цінностей.

У сучасних умовах туризм являє собою одну з найбільш розвинених галузей світового господарства, а також одну з форм міжнародної торгівлі послугами, які найдинамічніше розвиваються.

Сьогодні найбільший розвиток міжнародний туризм одержав у західноєвропейських країнах. На частку цього регіону припадає понад 70 % світового турис-

тичного ринку і близько 60 % валютних надходжень. Приблизно 20 % припадає на Америку, менше 10 % – на Азію, Африку й Австралію, разом узяті.

Всесвітня організація з туризму у своїй класифікації виділяє країни, що є переважно постачальниками туристів (США, Бельгія, Данія, Німеччина, Голландія, Нова Зеландія, Швеція, Канада, Англія), і країни, що є, в основному, реципієнтами (Австралія, Греція, Кіпр, Італія, Іспанія, Мексика, Туреччина, Португалія, Франція, Швейцарія). Найбільше число зайнятого населення в туристичній сфері спостерігається у країнах Східної Азії (Корея, Японія, Китай) – 74 819 тис. осіб. Далі йдуть країни Південної Азії – 30 795 тис. осіб. У Європі цей показник складає 24 301 тис. осіб.

Бібліографічні посилання

1. **Соболева Е. А.** Финансово-экономический анализ деятельности туристской фирмы : учеб.-метод. пособ. / Е. А. Соболева, И. И. Соболев. – М. : Финансы и статистика, 2009. – 210 с.

2. **Бржаков М. Б.** Введение в туризм / М. Б. Биржаков. – СПб. : Издат. дом «Герда», 2007. – 320 с.

3. **Безносюк В. Д.** Туризм і його місце в соціально-економічному розвитку України / В. Д. Безносюк // Регіональна економіка. – 2007. – № 1. – С. 232–236.

4. **Пархоменко Т. С.** Міжнародний туризм – провідна індустрія XXI століття // Трибуна. – 2007. – № 9–10. – С. 16–17.

5. **Квартальнов В. А.** Туризм : учебник / В. А. Квартальнов. – М. : Финансы и статистика, 2007. – 320 с.

6. Міжнародна діяльність Державної туристичної адміністрації України. – [Електронний ресурс] : http://www.tourism.gov.ua/ua/action/regulatory/ > [Посилання дійсне на 14.10.2011 р.].

7. **Борисов К. Г.** Хартия туризма. Международный туризм и право / К. Г. Борисов. – М. : НИМП, 2009. – 346 с.

8. **Старовойтенко О. В.** Принципи систематизації видів туризму / О. В. Старовойтенко // Економіка України. – 2009. – № 5. – С. 48–53.

Надійшла до редколегії 25.02.2013.

УДК 339.330

М. Є. Федоненко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ У ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНИХ ГАЛУЗЯХ

Спеціалізація у високотехнологічних галузях є постійним предметом політичних, економічних та наукових дискурсів на національному та міжнародному рівні. Узагальнення результатів теоретичних підходів до високотехнологічної спеціалізації дає можливість розширити інструментарій проведення таких досліджень та методологічну базу для вироблення національної політики щодо технологічної спеціалізації.

Ключові слова: спеціалізація, високі технології, інновації, міжнародна торгівля, експорт, економічна політика.

Специализация в высокотехнологичных отраслях является постоянным предметом политических, экономических и научных дискурсов на национальном и международном уровне. Обобщение результатов теоретических подходов к высокотехнологичной специализации дает возможность расширить инструмента-

© М. Є. Федоненко, 2013